

Rechtspraak EHRM

DD 2016/68

In deze rubriek staat de voorlopige hechtenis centraal, in het bijzonder de (motiveerings)eisen die gesteld worden aan beslissingen om voorlopige hechtenis te bevelen. Twee uitspraken van het EHRM op dit gebied zullen worden besproken, in het bijzonder gaat het dan om de vraag of het voortduren van de voorlopige hechtenis voldoet aan de eisen van artikel 5 lid 3 EVRM. Dit artikel-lid legt vast dat de rechter die beslist over de voorlopige hechtenis moet bekijken of de voorlopige hechtenis noodzakelijk is (dit houdt mede in dat de rechter een afdoende motivering voor de noodzaak tot het voortduren van de voorlopige hechtenis dient te geven) en of er geen alternatieven voor de voorlopige hechtenis zijn. Allereerst zal de uitspraak *Zherebin tegen Rusland* worden besproken, vervolgens de uitspraak *Bandur tegen Hongarije*. Na de bespreking van beide zaken zullen enkele gedachten worden gewijd aan de vraag in hoeverre deze uitspraken relevant zijn voor de Nederlandse praktijk van het omgaan met voorlopige hechtenis.

EHRM 24 maart 2016, nr. 51445/09, *Zherebin tegen Rusland*

Feiten

Op 9 maart 2009 wordt de klager aangehouden op verdenking van het schenden van de publieke orde in vereniging in december 2008. De Rechtbank Moskou beveelt de voorlopige hechtenis van de klager een dag later. Als gronden voor deze beslissing neemt de rechtbank aan dat er sprake is van vluchtgevaar en een vrees dat de verzoeker het onderzoek zal frustreren. Dit laatste wordt onder andere aangenomen vanwege de angst dat klager getuigen onder druk zou zetten. De rechtbank geeft de volgende motivering voor diens beslissing:

“When deciding whether a preventive measure should be imposed, the court takes into consideration whether [the applicant] has been charged with a serious offence which entails a custodial sentence of up to seven years’ imprisonment. [The offence in question] was committed against public peace and public order.

Further, the court takes into consideration the fact that, at the time of the arrest, [the applicant] did not reside in Moscow, did not reside at his registered address and, according to him, was staying at his friend’s place in the Moscow Region; and that he had applied for two years’ leave of absence from his studies at university. During that period he did not have a permanent place of residence and did not reside at his registered address. [The applicant] is not employed. The source of his income or means of subsistence for his family are not known. Earlier [the applicant] was found liable for administrative offences against public order and public safety.

The court also takes into consideration the motive for and the specific circumstances of the offence with which [the applicant] has been charged. The perpetrators used improvised weapons and acted in an organised group during the late hours of the day.

Regard being had to the circumstances described above, the court concludes that, if at large, [the applicant] may abscond or otherwise interfere with the administration of justice by, inter alia, putting pressure on [witnesses].”

Een beroep tegen deze beslissing waarin de klager stelt dat de rechtbank niet voldoende heeft gekeken naar alternatieven en dat er geen bewijs is aangeleverd dat hij getuigen onder druk zou zetten wordt verworpen. Op 27 april 2009 wordt de voorlopige hechtenis van verzoeker door de rechtbank verlengd. De motivering is dan als volgt:

“As can be seen from the materials submitted to the court, [the applicant] is charged with a serious offence which carries a custodial sentence of up to seven years. The crime was

committed in concert with other persons. Some of them have not been identified by the investigating authorities to date. The others have been arrested. [The applicant] was not residing at his registered address. He does not have a registered address in the Moscow Region. He is unemployed.

Under Article 97 of the Code of Criminal Procedure, a preventive measure can be imposed if there is evidence that a defendant might abscond or interfere with the administration of justice in his case. Neither [the applicant] nor his lawyer presented evidence to show that the existence of such a risk could not be justified. Furthermore, it can be seen from the documents submitted to the court that there is a risk that [the applicant] might engage in unlawful acts as defined in the above-mentioned provision of the law, regard being had to the nature and seriousness of the offence with which he is charged, to the circumstances of the case and of his arrest, and to his character. (...)

Accordingly, the court concludes that the circumstances justifying the [applicant's] remand in custody have not changed. There is no reason to change or lift the preventive measure imposed earlier. The statements of guarantee submitted by the [applicant's] lawyer cannot be taken into consideration by the court because they were not submitted to the investigator or presented by the signatories in person. (...) Some of the statements are not duly authorised and the court has doubts as to their authenticity."

Ook tegen deze beslissing wordt beroep vergeefs aangetekend. Diverse verzoeken om vrijlating later in de procedure en vrijlating tijdens het inhoudelijke proces worden ook afgewezen. De klager wordt op 28 oktober 2009 veroordeeld tot 4 jaar gevangenisstraf. Hij heeft uiteindelijk 7,5 maanden in voorlopige hechtenis doorgebracht.

Beoordeling door het EHRM

De klager stelt dat zijn rechten onder artikel 5 lid 1 en 3 EVRM zijn geschonden. Het hof behandelt de klacht enkel in het licht van artikel 5 lid 3 EVRM.

Het voornaamste argument van de klager was dat zijn voorlopige hechtenis niet noodzakelijk was aangezien hij geen strafblad had en een studie aan het volgen was. Bovendien ging het om het lichte strafbare feiten. In het licht van deze belangen was de motivering van de nationale autoriteiten (te) standaard en waren door de aanklager geen omstandigheden aangedragen die het noodzakelijk maakten dat hij tot het inhoudelijke proces in voorlopige hechtenis zou moeten zitten. Ten slotte werd nog aangevoerd dat de rechtbank niet had gekeken of er een alternatief voor de voorlopige hechtenis voor handen was.

Bij de beoordeling van de klacht herhaalt het hof allereerst dat bij het beantwoorden van de vraag of een verdachte in voorlopige hechtenis moet worden genomen het algemene uitgangspunt is dat een verdachte zijn proces in vrijheid af moet kunnen wachten. Op de vraag wat de acceptabele maximum duur is van de voorlopige hechtenis kan geen algemeen antwoord worden gegeven. Het voortduren van de voorlopige hechtenis kan enkel plaatsvinden als er publieke belangen zijn die het belang van de vrijheid van de verdachte overstijgen. De justitiële autoriteiten dienen deze balans voortdurend te bewaken en alternatieven voor de voorlopige hechtenis ook steeds te onderzoeken.

Na deze algemene overweging stelt het hof dat het vluchtgevaar en het risico van beïnvloeding van het onderzoek niet enkel mogen worden aangenomen op basis van de ernst van het strafbare feit. In de onderhavige zaak zijn weliswaar door de rechtbank enkele feitelijke omstandigheden aangevoerd die deze gronden moeten onderbouwen (geen baan en geen vaste woning), maar naar het oordeel van het hof is onvoldoende gekeken of er ook andere middelen gebruikt konden worden om de aanwezigheid van de verdachte bij de zitting te garanderen. Een belangrijke reden waarom het hof tot dit oordeel komt lijkt in het bijzonder dat de rechtbank niets heeft gedaan

met de verklaringen van mensen die in willen staan voor de verdachte. Verder wijst het hof erop dat bij het afwijzen van de verzoeken tot vrijlating de rechtbank heeft overwogen dat verzoeker heeft nagelaten om bewijs aan te dragen om het ontbreken van de gronden voor de voorlopige hechtenis aan te tonen. Dit is naar het oordeel van het hof in feite een omkering van de bewijslast ten nadele van verzoeker.

EHRM 5 juli 2016, nr. 50130/12, Bandur tegen Hongarije

Feiten

Op 29 augustus 2011 wordt door een bedrijf aangifte gedaan van diefstal van een aantal goederen ter waarde van € 34.000. Een aantal maanden later komt de klager in beeld als verdachte. Hij zou als chauffeur van de vrachtwagen met de goederen deze niet naar de afgesproken locatie hebben gebracht, maar elders hebben afgeleverd. Er wordt een poging gedaan om de klager aan te houden op zijn vaste woonadres, maar hij wordt daar niet aangetroffen. Om die reden wordt op 1 juni 2012 een arrestatiebevel uitgevaardigd, de klager meldt zich echter vrijwillig bij de politie op 8 juni 2012. De volgende dag wordt door de rechtbank de voorlopige hechtenis van de klager bevolen. De rechtbank stelt vast dat er sprake is van een redelijke verdenking. Als gronden worden aangenomen vluchtgevaar (vanwege de noodzaak tot het uitvaardigen van een arrestatiebevel), het risico op recidive en verstoring van het onderzoek. Ten slotte oordeelt de rechtbank dat minder ingrijpende maatregelen niet voor handen zijn, dit oordeel wordt echter verder niet onderbouwd. In beroep tegen die beslissing voert de klager primair aan dat er geen sprake is van een redelijke verdenking. Daarnaast wordt het vluchtgevaar betwist door te stellen dat zijn moeder en broer ziek zijn, hij een vaste baan heeft en al veertig jaar op hetzelfde adres woont. Subsidiair verzoekt de klager om huisarrest of een reisverbod. Het beroep wordt zonder motivering verworpen.

In juli wordt de voorlopige hechtenis verlengd, de rechtbank oordeelt dat de verdenking nog steeds bestaat en er een vluchtgevaar is vanwege de eerdere noodzaak tot het uitvaardigen van een arrestatiebevel. Een parallel ingediend verzoek tot opheffing of schorsing van de voorlopige hechtenis heeft ook geen succes.

Procedure bij het EHRM

De klacht valt in meerdere onderdelen uiteen, maar hier zal enkel worden gekeken naar de klachten die betrekking hebben op artikel 5 lid 1 en 3 EVRM. Voor wat betreft artikel 5 lid 1 EVRM gaat het om de vraag of er überhaupt sprake was van een redelijke verdenking die de voorlopige hechtenis van de klager rechtvaardigde. Het hof heeft daar in de onderliggende zaak weinig moeite mee; er was voldoende informatie om een redelijke verdenking aan te nemen en de nationale autoriteiten hebben deze verdenking voldoende vastgesteld en gemotiveerd. De detentie was derhalve gerechtvaardigd op basis van artikel 5 lid 1 EVRM.

De vervolgvraag is dan of het voortduren van de voorlopige hechtenis gerechtvaardigd was in het licht van artikel 5 lid 3 EVRM. Het hof geeft aan dat er sprake moet zijn van 'relevant and sufficient reasons' om het voortduren van de voorlopige hechtenis te rechtvaardigen. De voorlopige hechtenis in de onderhavige zaak kan deze test niet doorstaan. Het vluchtgevaar is naar het oordeel van het hof te gemakkelijk aangenomen. Het risico dat de klager zou vluchten is met geen enkel concreet feit door de rechtbank onderbouwd, daarnaast is geen rekening gehouden met het feit dat de klager afwezig was vanwege zijn werk als vrachtwagenchauffeur en dat hij zich vrijwillig bij de politie had gemeld. Ook het vermeende collusiegevaar is onvoldoende onderbouwd met daadwerkelijke feiten en omstandigheden. Ten slotte is door de nationale autoriteiten onvoldoende onderzoek gedaan naar alternatieven voor de voorlopige hechtenis. Het feit dat enkel is aangegeven dat deze alternatieven niet aan-

wezig waren, is onvoldoende naar het oordeel van het hof. Een schending van artikel 5 lid 3 EVRM is het gevolg.

Commentaar

In de twee besproken uitspraken staat de rechtvaardiging van de aangenomen noodzaak tot het voortduren van de voorlopige hechtenis centraal. In *Bandur* wordt weliswaar door de klager aangevoerd dat er helemaal geen redelijke verdenking was die de voorlopige hechtenis rechtvaardigde, maar dat argument wordt door het EHRM niet overgenomen.

In beide zaken lijkt het hof vooral de nadruk te leggen op twee zaken die enigszins aan elkaar verwant zijn. Ten eerste wordt gekeken naar de motivering van gronden van de beslissing om de voorlopige hechtenis te laten voortduren en ten tweede in hoeverre er gekeken is naar de aanwezigheid van alternatieven voor de voorlopige hechtenis. In een recent onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis in Nederland kwamen deze twee punten ook naar voren als knelpunten in de Nederlandse praktijk (J.H. Crijns, B.J.G. Leeuw & H.T. Wermink, *Pre-trial detention in the Netherlands: Legal Principles versus practical reality*, Den Haag: Eleven International Publishing 2016). Het is daarom van belang om de lessen uit deze uitspraken ter harte te nemen.

Als het gaat om de eisen die het EHRM stelt aan de motivering van de beslissing tot het opleggen van voorlopige hechtenis is het van belang om op te merken dat deze uitspraken weinig nieuws bevatten. De uitspraak *Zherebin* is echter interessant omdat het hof in die zaak grote delen van de voorlopige hechtenis beslissingen heeft geciteerd en het derhalve zichtbaar is hoe de concrete beslissingen gemotiveerd waren door de nationale rechter. Als we dan kijken naar de oorspronkelijke beslissing van 10 maart 2009 dan worden daar toch wel degelijk enkele concrete omstandigheden

genoemd die voor de nationale rechter relevant waren om de voorlopige hechtenis te bevelen. Deze waren echter blijkbaar naar het oordeel van het hof nog niet voldoende. Een flink aantal van de beslissingen in Nederland die in het kader van het hiervoor genoemde onderzoek zijn genoemd waren echter nog beperkter gemotiveerd dan de in *Zherebin* aangehaalde beslissingen.

Het onderzoeken van de aanwezigheid van alternatieven door de rechter is een tweede punt waar het EHRM in deze uitspraken veel waarde aan hecht. In beide zaken is te zien dat de klagers uitdrukkelijk hebben verzocht aan de rechter om alternatieven te overwegen. Door de rechters werd echter in beide zaken in vrij korte bewoordingen besloten dat deze alternatieven niet aanwezig waren. Het feit dat het EHRM hier veel aandacht aan besteedt, toont aan dat dit voor het hof een belangrijke factor is in de vraag of het bevelen van voorlopige hechtenis rechtmatig is. Het hof benadrukt in dat kader dat de voorlopige hechtenis uitdrukkelijk als een *ultimum remedium* moet worden gezien. Het gebruik van alternatieven is een tweede punt waar ook in Nederland problemen worden geconstateerd; een alternatief als de borgtocht wordt bijvoorbeeld nauwelijks toegepast.

Dat er op deze twee punten problemen spelen in de Nederlandse praktijk is ook door de regering opgemerkt. In het kader van het project Modernisering Strafvordering wordt ook naar de voorlopige hechtenis gekeken. Daar staat in het bijzonder het gebruik van alternatieven voor de voorlopige hechtenis centraal. Het is te hopen dat dit daadwerkelijk zal leiden tot een wijziging in de bestaande praktijk van de toepassing van de voorlopige hechtenis. Gezien de wijze waarop het EHRM kijkt naar het gebruik van alternatieven lijkt dat in het licht van artikel 5 EVRM noodzakelijk.

B. Leeuw & L. van Lent